

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Doplňující materiál k přednáškám z Teologie Nového zákona

Ježíš Nazaretský – obraz osobnosti a charakter jeho vystoupení I: Od „liberálů po Second Quest

1. Úvod k přednášce a její cíl:

Soubor tří přednášek *Ježíš Nazaretský – obraz osobnosti a charakter jeho vystoupení* si klade za cíl obeznámit posluchače s pohledy na osobnost Ježíše Nazaretského v rámci kritického novozákonního bádání od dob „liberálů“ po dnešní stav označovaný jako „Forth Quest“. Ježíšovské bádání bývá řazeno do čtyř fází, přičemž osobnost R. Bultmana je hodnocena jako fáze bádání „0“ a dnešní osobnosti badatelů náleží do fáze třetí, ale i čtvrté - což se týká badatelů spjatých se sociální pamětí. Čtvrtá fáze bádání se týká rovněž přístupu k Janovu evangeliu, kde někteří badatelé (Paul N. Andersson) navrhuji používat speciální kritéria pro práci s tímto evangeliem a brát jeho informace o Ježíši jako relevantní. Zatímco druhá a třetí fáze bádání se soustředila na rozvoj kritérií pro posouzení autenticity dochovaného materiálu ve vztahu k Ježíši Nazaretskému a diskusi o apokalyptice a eschatologii, čtvrtá fáze se zaměřuje na neuvžívání kritérií, posouzení orality a hledání způsobu psaní nové historiografie, která nenese znaky pozitivismu. Třetí vlna bádání vynikala používáním nekanonických zdrojů, v rámci ní pak *Jesus Seminar* preferováním obrazu neapokalyptického Ježíše, další badatelé zasazovali Ježíše striktně do kontextu judaismu jeho doby, jiní se profilovali ve stylu neoliberalismu, Ježíše viděli jako putujícího venkovana, jenž má blízko k mudrosloví a kýnické či stoické filosofii. Třetí vlna tázání stvořila řadu profilů Ježíše Nazaretského a sumarizaci jejího poznání nabízí ve svých monumentálních monografiích John P. Meier.

2. Doporučené online přednášky k tématu Ježíš Nazaretský, vztah Ježíše a Pavla:

<https://www.youtube.com/watch?v=C-8r8rxboUo>
<https://www.youtube.com/watch?v=C2m7I4WEoso>
<https://www.youtube.com/watch?v=txdUXCY0clU>
<https://www.youtube.com/watch?v=9kfXXnrUWp0>
<https://www.youtube.com/watch?v=WkcjFHYlugY>
<https://www.youtube.com/watch?v=1AukgNIAgil>
<https://www.youtube.com/watch?v=yf2SjB55iJ0>
<https://www.youtube.com/watch?v=a2FIVhQElaM>
<https://www.youtube.com/watch?v=WCRMRSiV2c>
<https://www.youtube.com/watch?v=liF-U7zh0Ek>
<https://www.youtube.com/watch?v=n5H5Z9zQqPA>

<https://www.youtube.com/watch?v=gIPfXobhSkw>
<https://www.youtube.com/watch?v=OU1h0tk2Pss>
<https://www.youtube.com/watch?v=5-9-vWtTcU8>
<https://www.youtube.com/watch?v=P55e9hnVeXA>
<https://www.youtube.com/watch?v=v7gTeIN-bGE>
<https://www.youtube.com/watch?v=UFq2A8jFEKQ>
https://www.youtube.com/watch?v=KP_B0iSLPiM
<https://www.youtube.com/watch?v=UhTw3vMQBcs>
<https://www.youtube.com/watch?v=53PDO7OQSTs>
https://www.youtube.com/watch?v=s2Ua_hHVmBw
<https://www.youtube.com/watch?v=1PDyISi7TGc>
<https://www.youtube.com/watch?v=cqZYbcvANhM>
<https://www.youtube.com/watch?v=ejPhjBWOCAs>
<https://www.youtube.com/watch?v=TavH955eg8k>
<https://www.youtube.com/watch?v=IWjtXasqPFM>
<https://www.youtube.com/watch?v=dw1T5AEhk9E>
<https://www.youtube.com/watch?v=GHJE7cetkB4>
<https://www.youtube.com/watch?v=v07O71l5gdc>
<https://www.youtube.com/watch?v=W8-Wy3e2iNM>
<https://www.youtube.com/watch?v=7QQqG0aIL88>
<https://www.youtube.com/watch?v=JZOe7EHHN1o>

3. Doporučená literatura:

- * Tom Holmén, Stanley E. Porter (eds.), *Handbook for the Study of the Historical Jesus*. Vol. I-IV (Brill, Leiden 2011) – prezentace současného bádání, 3. vlna, více než 90 autorů
- * Delbert Burkett, *The Blackwell Companion to Jesus* (Blackwell Publishing, Oxford 2011)
- * John P. Meier, *A Marginal Jew*. Vol. I-V (Yale University Press 1991-2016)

Text přednášky:

I. Vývoj bádání

1. Radikální přelom v *Leben-Jesu-Forschung* – apokalyptický Ježíš. Fáze 1 – J. Weiss, A. Schweitzer

O nejvýznamnější přelom v četných pokusech o historicky relevantní profil historického Ježíše se postarali **Johannes Weiss** (1863-1914) a **Albert Schweitzer** (1875-1965). Jejich řešení zcela opustila koridor liberální teologie a jako převládající paradigma, byť s řadou korekcí, se udrželo až do nástupu *Jesus Seminar* v osmdesátých letech minulého století, jehož badatelé otočili kormidlo opačným směrem – k Ježíši neapokalyptickému. Weiss vydal ještě před Schweitzerem spis *Die Predigt Jesu vom Reiche vom Reiche Gottes* (1892, 1900),¹ který Schweitzer vysoce hodnotí. Hovoří o Weissovi jako o

¹ Svou knihu publikoval J. Weiss až tři roky po A. Ritschlově smrti, neboť v ní dochází k názorovému odklonu od svého učitele a tchána. Jeho odlišná stanoviska jsou patrná zvláště ve druhém vydání knihy z roku 1910 - *Jesus von Nazareth. Mythos oder Geschichte? Eine Auseinandersetzung mit Kalthoff, Drews, Jensen*. Tübingen: Mohr - Siebeck, 1910.

tom, kdo správně porozuměl povaze Ježíšova poselství o království Božím.² Weiss se jako první rozhodl nastínit kriticky vybudovaný portrét Ježíše jako apokalyptického proroka. Motivem pro jeho práci byl nesouhlas s postoji badatelů své doby, že pro Ježíše bylo království Boží etickým ideálem. Eschatologie nehrála prakticky žádnou roli a Ježíš byl vnímán jako zjevovatel univerzálního a stále platného etického učení, které představovalo konečné či vrcholné stádium lidského morálního vývoje. Typickým představitelem takového učení („etické interpretace“) byl **Albrecht Ritschl** (1822-1889), podle něhož Ježíš o království nejen učil, ale činil ho realitou svým příkladem života - úplnou poslušností Boží. Podle Ritschla je království Boží milující komunita lidských bytostí, jež má povahu nejvyššího dobra. Království Boží začíná v lidské bytosti a ustanovuje se a rozrůstá v dosahu historie. Jako systematický teolog je tak Ritschl pokračovatelem Kanta, podle něhož království Boží organizuje lidské bytosti v souladu se zákony ctnosti.³ Weiss, který z Ritschlových představ vyšel, takovéto pojetí království Božího odmítl jako pouhou spirituální realitu. Cosi, co může být opětovně stvořeno či aktualizováno morálním jednáním v našem čase a prostoru, nemůže být v plnosti nastoleným královstvím Božím a odmítl i představu Ježíše jako „zakladatele“ království Božího. Dle Weisse nabízejí evangelia takový obraz Ježíše, který hlásá a připravuje lid na příchod království, jež je zcela dílem Božím. Ježíš dle Weisse hovořil o takovém království Božím, které předpokládá bezprostřední konec světa a počátek úplně nového věku Ducha.⁴

Na Weissovo dílo navázal **A. Schweitzer** (*First Quest*) svými dvěma spisy *Das Messianitäts-und Leidensgehemnis. Eine Skizze des Lebens Jesu* (1901)⁵ a *Von Reimarus zu Wrede: Eine Geschichte der Leben-Jesu-Forschung* (1906). Zejména ve své druhé studii je Schweitzer velmi metodický a kriticky přehodnocuje bádání až do své současnosti. Za největší chybu považuje to, že bádání předchozích let pokládalo Ježíšovu misi za realizaci království Božího, a dále, že teologie stvořila dogmatický popis Ježíše, který vyhovuje zažitým potřebám, ale skutečný „historický Ježíš“ je kdosi jiný. Na straně druhé, historický Ježíš, tak, jak byl bádáním představen, nemůže sloužit jako základ pro současnou teologii. Schweitzer o náboženské hodnotě historického bádání své doby silně pochybuje a poznamenává, že není schopné poskytnout spirituální sílu pro svou dobu.⁶ Za chybný považuje prakticky i každý aspekt dřívějších konceptů. V poměrně obsáhlých polemikách se stěžejními díly svých předchůdců vyvrací Schweitzer jejich postoje i jednotlivé obrazy Ježíše. Království Boží se nerealizovalo tím, že komunita kolem Ježíše žila dle jeho etického učení. Etické jednání, které Ježíš hlásá a podporuje, není ustanovením království Božího. Je to spíše cesta, po které má člověk jít, než království přijde. Je to „interimní etika“, která má svou sílu v očekávání království Božího. Platí po krátký čas, než království přijde, ale není jeho realizací. Ježíš byl přesvědčen, že jeho smrt přinese nový stav věcí. Do hry vstupuje jeho „identifikace“ s „trpícím služebníkem“ z Izaiáše a Ježíš věří, že na něj Bůh vloží trest za hříchy Izraele. Věří, že podstoupí smrt jako Jan Křtitel. Jeho cesta do Jeruzaléma je „pohřebním pochodem vítězství“ a sám zemře v „poslední den“. Jako historická osobnost je Ježíš finálním zastáncem eschatologického a apokalyptického myšlení pozdního judaismu a zanedbání této skutečnosti Schweitzer svým předchůdcům obsáhle vytýká. Obraz Ježíše, který Schweitzer svým současníkům nabídl, byl pokusem zasadit Ježíše do své doby. Bádání nesmí předpokládat, že Ježíš

² SCHWEITZER, *The Quest of the Historical Jesus*, s. 238-239.

³ THEISSEN, MERZ. *The Historical Jesus: A Comprehensive Guide*, s. 242.

⁴ WEISS, Johannes. *Die Idee des Reiches Gottes in der Theologie*. Giessen, 1901, s. 81-90. WEISS, Johannes. *Jesus' Proclamation of the Kingdom of God*. Philadelphia: Fortress Press, 1971, 1985, s. 50-72. ISBN-10 0891308598. SCHWEITZER, *The Quest of the Historical Jesus*, s. 217-218, 223-241.

⁵ Anglický překlad je pod názvem: *The Mystery of the Kingdom of God: The Secret of Jesus' Messiahship and Passion*. London: A. & C. Black, 1925.

⁶ SCHWEITZER, *The Quest of the Historical Jesus*, s. 1, 3-4, 398-403.

nějakým způsobem spiritualizoval očekávání judaismu. Syn člověka je dle Schweitzera „supranaturální bytostí“, která se zjeví s anděly na oblacích nebeských v čase příchodu království Božího. Když tento čas nastane, mrtví budou vzkříšeni k životu a spravedliví všech národů i generací obdrží království a život věčný. Tomu však bude předcházet soud hříšných lidí i padlých andělů, který je Bohem svěřen Synu člověka. Ježíšova eschatologie se dle Schweitzera spiritualizovat nedá a Ježíšovým posluchačům eschatologické důrazy zněly zřejmě velmi realisticky. Tím se ale „historický Ježíš“ stal pro moderní svět 19. a počátku 20. století cizincem. Ježíšovi nešlo o jakési „zniternění“ a jeho svět byl jiný než svět liberalismem ovlivněných věřících. Mnozí křesťané Schweitzerovy doby, kterým dosavadní obraz Ježíše pěstoval spíše určitý typ senzibility než racionality, byli tímto pokusem zděšeni, ale kritické bádání se s Weissovým i Schweitzerovým pohledem, nově akcentujícím eschatologii a apokalyptiku, vyrovnalo.⁷

Schweitzer poukazuje také na to, že bádání nesmí předpokládat, že Ježíš nějakým způsobem spiritualizoval očekávání judaismu. Mesiášských představ byla celá řada, jinou představu měli zákoníci a jinou apokalyptické kruhy. Jedni hovořili o mesiáši, druzí o Synu člověka. Evangelia nepokládají důraz na to, že by se Ježíš pokoušel radikálně transformovat pohledy, které zdědil a které ve společnosti žily. Nešlo mu o jakési „zniternění“. Sám nemá ani zájem na popisu království Božího a je zřejmé, že jeho představa koresponduje s představami jeho současníků. Co se týče Ježíšovy eschatologie a apokalyptiky, podobá se těm z knih Daniele či Henocha.⁸ Syn člověka je dle Schweitzera „supranaturální bytostí“, která se zjeví s anděly na oblacích nebeských v čase příchodu království Božího. Když tento čas nastane, mrtví budou vzkříšeni k životu a spravedliví všech národů i generací obdrží království a život věčný. Tomu však bude předcházet soud hříšných lidí i padlých andělů, který je Bohem svěřen Synu člověka. K pochopení obecných eschatologických koncepcí je pak potřeba znát Žalmy Šalamounovy, Barucha nebo 4. Ezdráše a rovněž si uvědomit, že eschatologie Ježíšovy doby je ovlivněna eschatologií dávných proroků. (Schweitzer 1968: 90-92, 368-369; Dawes 2001: 125) Ježíšova eschatologie se dle Schweitzera spiritualizovat nedá a jeho posluchačům eschatologické důrazy zněly zřejmě velmi realisticky. Nelze ani tvrdit, že Ježíšovo vystoupení a učení začalo neeschatologicky, s čistě etickými důrazy a postupně se „zeschatologizovalo“. Je tomu tak, že bylo eschatologické od začátku do konce a spíše se dá tvrdit, že jeho etika byla ovlivněna eschatologickým pohledem na svět. Na základě Ježíšových podobenství Schweitzer dovozuje, že Ježíšovo vystoupení je oním malým semínkem, po němž přijdou události nepředstavitelně větší. Ustanovení království je pak plně věcí Boží. (Dawes 2001: 126; Schweitzer 1925: 83-93) Stejně jako další kritičtí němečtí teologové si je Schweitzer vědom, že Ježíš sám hovoří o Mesiáši obvykle ve třetí osobě a důraz je zde položen na budoucnost. Jeho mesiášskou identitu je možné vztáhnout až k jeho budoucímu stavu. Mesiáš dle Mal 3,23-24 nemusí nutně činit zázraky, ale musí přijít v síle a slávě, aby nastolil Boží vládu. Ač Ježíš činil zázraky, uzdravoval, vyháněl demony, pro své současníky zřejmě nebyl více než Eliáš (Mk 6,14-15). (Schweitzer 1925: 127-143, 372-373; Dawes 2001: 127) I pro Jana Křtitele byl Ježíš nejspíše předchůdcem Mesiáše a jeden z proroků pokání. (Schweitzer 1964: 373; Dawes 2001: 127) Sám Ježíš, stejně jako jeho současníci, počítal i s tím, že příchodu království Božího

⁷ SCHWEITZER, *The Quest of the Historical Jesus*, s. 7-8, 18-23, 28-29. SCHWEITZER, Albert. *The Mystery of the Kingdom of God: The Secret of Jesus' Messiahship and Passion*. London: A. & C. Black, 1925, s. 61-83, 90-92, 200-204. DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 124-125. ROBINSON, James M., *Jesus According to the Earliest Witness*. Minneapolis: Fortress Press, 2007, s. 164-170, 174-175. ISBN-10 080063862X. Tyto představy řeší Schweitzer také ve své nedokončené práci, jež vyšla až po jeho smrti v roce 1967. SCHWEITZER, Albert. *The Kingdom of God and Primitive Christianity*. London: A. & C. Black, 1968, s. 43-50, 88-93. ISBN-10 0713609095.

⁸ Tyto představy řeší Schweitzer ve své nedokončené práci, jež vyšla až po jeho smrti v roce 1967. Schweitzer, A., *The Kingdom of God and Primitive Christianity* (A. & C. Black, London 1968), s. 43-50, 88-93.

bude předcházet čas soužení či zkoušek, před čímž varoval učedníky, když je vyslal (Mt 10,16-23). Ježíš věřil, že nebudou se svým úkolem obejít všechna izraelská města hotovi dříve, než se Syn člověka vrátí (Mt 10,23).

Ježíšovo „mesiášské tajemství“ je dle Schweitzera tajemství jeho utrpení. Jidáš zradil Ježíše tím, že vyzradil, co mělo zůstat utajeno. Prozradil kněžím, že Ježíš je ten, který se má vrátit ve slávě jako Syn člověka. Nejvyšší kněz se pak mohl na základě Jidášových informací tázat na to, zda je Ježíš Mesiáš a nechat vynést verdikt k jeho vydání na smrt (Mt 26,1-5, 14-16, 63-66; Mk 14,61-64). (Schweitzer 1925: 213-218, 372-376; Dawes 2001: 128) Království Boží se tedy ve Schweitzerově podání jeví jako kataklysmatická událost, kterou Ježíš očekával již za svého života. Jeho učedníci byli ochotni chodit, hlásat a trpět (protože utrpení bylo předpokladem příchodu království) a království se mělo dostavit s Ježíšem jako vítězem a „místokrálem“. Když se během misie učedníků utrpení nedostavilo a království nepřišlo, ztotožnil se Ježíš s údělem vlastní smrti jako „trpícího služebníka“ a očekával nástup království tímto způsobem. Na kříži však pochopil, že jeho očekávání nebylo správné a proto zaznívají slova: *Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?* (Mt 27,46). (Schweizer 1964: 356-370; Sanders 1985: 130) Ve Schweitzerově podání je Ježíš typickým představitelem mileniální vize, která ovlivňuje naprosto zásadně jeho život. Království Boží se však při něm realizuje zcela jinak, než okolí i on sám očekávali.

Když se Schweitzer zaobíral Markovým evangeliem, všiml si toho, podobně jako W. Wrede či O. Holtzmann, s nimiž polemizuje, že se v příběhu dají vystopovat dvě protikladná vyobrazení Ježíše. Jedno obsahuje „přirozené“ prvky, druhé prvky „nadpřirozené“, což je zdrojem napětí. Reflexe této skutečnosti pak může vést k osobě samotného Ježíše, anebo k práci evangelisty či tradice, která pracovala ještě před ním. (Schweitzer 1964: 308, 312-313; Dawes 2001: 129) Wrede dochází k názoru, že nejranější křesťanská tradice byla, že se Ježíš stal Mesiášem až po svém vzkříšení. Stanovisko, že Ježíš byl Mesiášem již během svého pozemského vystoupení, bylo dle něj rozvíjeno později. Jako centrální událost vidí Wrede vzkříšení, které vyvolalo vyznání, že Ježíš je Mesiáš (Sk 2,36). Schweitzer odmítá všechny pokusy o interpretaci života Ježíše z pohledu přirozeně psychologického a snaží se stopovat onen nadpřirozený prvek až k Ježíšovu vystoupení a jeho eschatologickému pohledu na realitu světa, která sice není výlučnou či jedinou součástí jeho učení, ale určovala směr jeho služby i života. Tajemství království Božího je pak ukryto v Ježíšových podobenstvích. (Schweitzer 1964: 258, 330-348, 358-364; Dawes 2001: 130; Robinson 2007: 166) Zároveň je nutné si uvědomit, že Ježíš nesmyšlel jako my. Jeho pohled na svět byl určován stanoviskem, že se dějiny chýlí ke konci skrze neodkladnou Boží intervenci. Ježíš nemá snahu tvořit lepší svět lidskými silami. Z jeho učení však nevyplývá, že by lidé měli být pasivní, anebo svět jako zlý odmítnout. Z Ježíšova učení je možné dovodit zřetelné etické postoje a Ježíš sám, dle Schweitzera, rozuměl své smrti jako pokání za lidské hříchy. (Schweitzer 1925: 230-235) Zatímco Wrede je v přístupu k evangeliím důsledně vědecky skeptický a doporučuje držet se tradiční historické linie výkladu (Räsänen 2000: 23-24), Schweitzer se snaží respektovat onen nadpřirozený prvek a hledá teologické motivy přímo v Ježíšově životě, které by objasnily vývoj událostí a Ježíšovo jednání. Wrede naopak vstupuje do dějin jako hlasatel „nemesiášského Ježíše“.⁹ (Hengel 2002: 332)

⁹ Výstižné hodnocení Wredého badatelského přínosu nabízí T. R. Hatina, *New Testament Theology and Its Quest for Relevance: Ancient Texts and Modern Readers* (T. & T. Clark – Bloomsbury, London 2013), s. 14, 17-18.

Ač byla mnohá Schweitzerova stanoviska podrobena během let kritice¹⁰ a on sám se v pozdních dílech odlišuje od postojů v dílech raných, stále patří mezi citované badatele a koncept Ježíše jako eschatologického či apokalyptického proroka se uchytil a byl zastáván většinou badatelů až do devadesátých let minulého století.

Je patrné, že v éře mezi J. P. Gablerem a W. Wredem došlo k oddělení biblické teologie od dogmatické či systematické a čile se rozbíhá kritické bádání v oblasti hermeneutiky, synoptické teorie, tázání po „historickém Ježíši“ i teologie apoštola Pavla. Důsledkem odluky je však vykopaná propast mezi vědeckou biblickou teologií a tradiční dogmatikou, která je prakticky nepřeklenutelná. K posunu ve stanoviscích dochází v oblasti biblické novozákonní teologie nejen díky silným osobnostem, jež pracují na zavedených univerzitách s tradicí kritického myšlení, ale také díky tomu, co později popsal T. S. Kuhn – stará „teorie“ či nauka přestala dávat odpovědi na nové otázky a problémy, kterých pod tlakem rozvoje disciplíny, ale i historického vývoje přibývalo. K radikálnímu zvratu v tradičních otázkách novozákonního bádání došlo v éře samostatné kritické biblistiky hned několikrát. Bezprostředně je to patrné v letech 1890-1910, a to na postavách W. Wredeho, J. Weisse a A. Schweitzera, díky nimž se dosavadní „Leben-Jesu-Forschung“ převratně mění a „etický“ či „prožívaný“ Ježíš se stává Ježíšem „apokalyptickým“. *Christusbild* liberálně protestantského Ježíše se hrouť, jakož i celá metodologická základna „starého bádání“, a svůj podíl na tom nesou i konzervativní M. Kähler, jehož dogmatika měla silný vliv, jakož i důsledně historizující E. Troeltsch.

Historickým mezníkem pak byla 1. světová válka, která nahodala postavení liberální teologie i nábožensko-dějinné školy a do popředí se prosazovala „dialektická teologie“ se svou „masivní rétorikou“.¹¹ Změny v badatelském přístupu a metodologii neovlivnil pouze stav disciplíny sám o sobě či „nálada“ v akademických kruzích, ale výrazně zasáhla proměna kulturních, sociálních, politických a historických podmínek života, které bezprostředně utvářejí existenci člověka a jeho tázání po smyslu bytí nebo způsobu víry. „Liberální obraz“ Ježíše, který měl své opodstatnění v reakci na osvícenskou kritiku, v prudkém vývoji událostí a interpretací neobstál.¹² Biblická teologie se stává nezávislou na pozdějších dogmatických konstrukcích, má právo na vlastní výpověď, samostatné jsou i teologie starozákonní a novozákonní, prosadil se historicko-kritický přístup k exegezi, rychle se rozvíjí hermeneutika, jakož i synoptická teorie a bádání ježíšovské i pavlovské. Teologie vstoupila do nové éry, stará epocha liberální teologie je završena, vzniká nový pojmový aparát a na problémy se hledí novou optikou. Na scéně se objevuje nová generace badatelů, jak biblistů, tak systematicků (K. Barth, E. Brunner, R. Bultmann, P. Tillich) a prosazují se interpreti z Velké Británie a USA.

Svět, ve kterém žije vědec, je radikálně pozměněn. Potvrzuje se to, co rozpoznali Feyerabend, Kuhn či Lyotard. Byla ignorována a překročena platná vědecká pravidla, nebyly brány v potaz psychologické momenty a byla změněna rétorika i pojmový aparát.

2. Nová epocha - R. Bultmann a jeho žáci

R. Bultmann – „fáze 0“

¹⁰ Týká se to zejména práce se synoptickými evangelii, kde Schweitzer považoval za původní texty, které kritika pokládá za materiál, do něhož raná církev již promítla svou povelikonoční víru nebo jej určitým způsobem stylizovala. Dále neměl Schweitzer k dispozici Tomášovo evangelium a pohledy na synoptickou teorii i pramen logií „Q“, o níž se hovořilo různým, neustáleným způsobem, musely ovlivnit jeho závěry i argumentaci. Blíže k problematice a historickému vývoji synoptické teorie Schmithals, W., *Einleitung in die drei ersten Evangelien* (Walter de Gruyter, Berlin 1985), zvl. s. 237-245 (A. Schweitzer, J. Weiss, W. Wrede).

¹¹ RÄISÄNEN. *Beyond New Testament Theology*, s. 40-41.

¹² K problematice blíže McGRATH. *The Making of Modern German Christology 1750-1990*, s. 99-122.

Reprezentativní a přelomovou postavou této nové epochy novozákonního bádání je **Rudolf Bultmann** (1884-1976), žák J. Weisse a W. Herrmanna, které zpočátku názorově v mnohém následoval.¹³ Je si ale vědom nedostatečnosti liberálních teologických pozic, v nichž setrval např. i Karl Jaspers, a v Marburku, kde působí po třicet let (1921-1951), se potkává s Martinem Heideggerem, Rudolfem Ottem a Friedrichem Gogartenem, což ovlivňuje jeho teologická stanoviska. Jako stálice teologické scény se projevuje v několika oblastech a jeho vliv slábne až v 80. letech minulého století. Zapsal se jako průkopník školy dějin formy, hermeneutiky, která pracuje s pojmy *Historie, Geschichte, Vorverständnis* či *Sachkritik*, jakož i existenciální „demytologizace“, což umožnilo zcela nový pohled na celou oblast novozákonní teologie.¹⁴ Svým způsobem Bultmann navazuje rovněž na W. Wredeho, drží se jeho „vědecké skepse“, a to zvláště v otázkách Ježíšova vystoupení a jeho odmítání výostných titulů pro sebe sama. Zároveň nepřijímá předchozí osvícenecké a liberální pohledy na osobnost Ježíše – Ježíš jako učitel, Ježíš jako příklad a Ježíš jako hrdina,¹⁵ neboť se zabírají toliko „Ježíšem v těle“ a právě na tázání po „historickém Ježíši“ Bultmann rezignoval. Metodologicky je již zcela jinde než jeho předchůdci a na Wredeho či J. Wellhausena odkazuje v epochálních *Dějinách synoptické tradice*,¹⁶ kde již analyzuje „formy“ a buduje nové paradigma historicko-kritického přístupu. Rozhodující funkci v Bultmannově teologii plní „kérygma“, za něž už v případě historických rekonstrukcí jít nelze, a nemá smysl preparovat Ježíšův vnitřní život (či mesiášské povědomí), což s oblibou činily předchozí generace interpretů. Kérygma předává nosnou a odpovídající zprávu o Ježíši Kristu, ač celou zvěst již nelze historicky verifikovat. Z této pozice interpretuje Bultmann celé rané křesťanství a kérygma není toliko centrem evangelií, ale má daleko širší dopady. Historie přeživala pouze díky kérygmatu (jako obsah poselství i jako zvěstování samo) a tradice soustředující se na Ježíše přetrvaly jen proto, že specificky sloužily kérygmatickým funkcím v životě a bohoslužbě rané církve. Kérygma tedy sloužilo jednak jako svědectví minulých událostí a současně jako interpretační klíč k událostem přítomným, které jedinec či církve zakoušeli. Současně dochází Bultmann k názoru, že Ježíš nemohl poskytnout popis království Božího, neboť by to byla jen projekce požadavků a ideálů člověka nebo jeho spirituální zkušenosti do jiného světa. Ježíšovo eschatologické poselství však stojí právě na tom, že Ježíš nevytváří žádnou lidskou budoucnost, ale

¹³ Blíže k problematice SOUČEK, Josef B. *Studie teologické a exegetické*. Praha: CBS, 2002, s. 40-73, zvl. 47-48.

¹⁴ BULTMANN, Rudolf. *Gesammelte Aufsätze*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1973, s. 501-531. Lizenz 420.205-274-73. Jedním z nejdůležitějších mýtů je pro Bultmanna „mýtus eschatologický“. Pracuje s představou bezprostředního konce světa skrze přímou Boží intervenci, jež vede k soudu, záchraně a odplatě. Tento mýtus musí být dle Bultmanna existenciálně reinterpretován, tedy do naší přítomné existence, která je určena faktem, že stojíme tváří tvář své vlastní smrti. *Eschaton* je Bultmannem interpretován ve vztahu k momentu „existenciální krize“, kdy je lidská bytost konfrontována s kérygmatem jí adresovaným, na základě čehož se může rozhodnout a „reorientovat“ tak svůj život. *Parusie* potom není budoucí událostí, ale zaujala již své místo v konfrontaci věřícího s existenciálním kérygmatem a jeho následnou (změněnou) životní orientací. Bultmann se v oblasti pojmového aparátu, ale i v pojetí věci zřetelně inspiruje Martinem Heideggerem. Také McGRATH. *The Making of Modern German Christology 1750-1990*, s. 154-172.

¹⁵ Stanoviska F. Schleiermachers, W. Herrmanna, E. Troeltsche, A. von Harnacka, A. Ritschla a dalších autorit nejsou již dále nosné a překonávány jsou jak v oblasti teologie biblické, tak systematické.

¹⁶ V tomto stěžejním díle, jež je principiálně aktuální i dnes, rozvinul Bultmann teze o tom, že Marek sám užíval prameny tvořené sérií nesourodých jednotek (perikop), které popisují události, incidenty nebo výroky z Ježíšova života a klasifikuje zde čtyři základní formy – apoftegmata, výroky Páně, zázračné příběhy, historické příběhy a legendy, čímž zároveň vytváří určitý biografický popis Ježíšovy služby. BULTMANN, Rudolf. *Die Geschichte der synoptischen Tradition*. Göttingen, 1921. SCHMITHALS. *Einleitung in die drei ersten Evangelien*, s. 267-269, 277-279, 288-292, 296-298, 300-305, 307-310. V rámci „školy dějin formy“ (*formgeschichtliche Schule*) je evangelijní text rozčleněn na menší textové jednotky, apoftegmata (či paradigmata), výroky jsou dále klasifikovány, zasazovány do života (*Sitz im Leben*) a porovnávány proti horizontu „ideální formy“.

pouze budoucnost Boží.¹⁷ Eschatologie je pro Bultmanna důležitá, ač se jedná o specifickou formu „eschatologie přítomnosti“, čímž se zřetelně liší od stanovisek liberálního bádání, ale také od eschatologicko-apokalyptického modelu A. Schweitzera a J. Weisse.¹⁸ Jeho vnímání přítomnosti eschatologie má přímé dopady soteriologické, v nichž se kloubí novozákonní důrazy s důrazy existenciálně filosofickými a nepřehlédnutelné jsou i jeho luterské kořeny, které ovlivňují způsob jeho interpretace. Jako „dialektický teolog“ si je Bultmann dobře vědom povahy naší existence ve světě i Božího záchranného činu v kříži Ježíše Krista. Věřící člověk má dle Bultmanna zvláštní pochopení svého bytí, svého sebeporozumění (*Selbstverständnis*). K „poslední pravdě“ nelze dojít nezaujatým teoretickým zkoumáním předmětného světa, ani vytvářením obecných idejí, ale pouze aktem svého osobního života. Jeho teologie se rodí z porozumění člověku a interpretuje z pozice jistoty víry. Dle Bultmanna nemůže teologie mluvit jinak, než že mluví o člověku před Bohem a nahlíží člověka v aktu víry. V jistém smyslu jde vlastně o „teologickou antropologii“. Z tohoto úhlu pohledu není zjevení odhalením nějaké nauky či dogmatu, je událostí, vytvořením nové životní zkušenosti, setkáním s Bohem.¹⁹ Přesto je Bultmann také excelentním vědcem. Jeho mimořádně široký badatelský záběr, originalita myšlenek i precizních formulací, jakož i odvaha k novým, pro mnohé provokativním řešením, otevřely prostor pro kritické navazování jeho četných, neméně slavných žáků, které se rozvíjí od 50. let minulého století.

Bultmannovi žáci – E. Käsemann a spol. – fáze II (*Second Quest*)

Z řady výjimečných žáků R. Bultmanna je možné prezentovat zlomové proměny novozákonního bádání na Ernstu Käsemannovi. Hlavní přínos této generace teologů spočívá v rozvoji hermeneutiky, v dalším promýšlení existenciálních důrazů, v posunu exegetického bádání od „školy dějin formy“ (*formgeschichtliche Schule*) ke „škole dějin redakce“ (*redaktionsgeschichtliche Schule*), v definování nových kritérií pro posuzování evangelijního materiálu, v tázání po historickém Ježíši, ale také v náhledech na funkci apokalyptiky v Novém zákoně, jakož i v docenění raně křesťanských formulí či v pozměněném přístupu k teologii apoštola Pavla. Inspirativní jsou také Käsemannovy úvahy o křtu, církevním triumfalismu, doktrinní strnulosti, o roli žen v církvi a jejich kněžské službě, jakož i jeho výklad listu Židům, který vznikl v roce 1939 po jeho uvěznění gestapem v roce 1937. Nutné je ocenit i jeho boj proti jaderným zbraním, reflexi světové křesťanské misie i jeho činnost sociálního aktivisty. Jako akademik vztahuje teologické otázky k životu církve a společnosti, což činil i R. Bultmann.

Ernsta Käsemanna (1906-1998) je zřejmě možné považovat za nejvýraznější osobnost z žáků R. Bultmanna. Z řady jeho přínosů v oblasti novozákonního bádání je stěžejní oblast hermeneutiky, kterou považoval za zásadní a v oblasti interpretace biblických textů řešil, jak se vůbec tázat, otázku čtenáře, teologické kritiky a obsahu kritiky (*Sachkritik*). Rozlišuje mezi tím, co je řečeno, a co to znamená. Jako badatel je však především spojován s „druhou vlnou tázání“ po historickém Ježíši (*second quest* nebo *new quest*),²⁰ kterou sám započal programatickým projevem „Problém

¹⁷ BULTMANN, Rudolf. *Jesus*. (1926), repr. München: Siebenstern Taschenbuch Verlag, 1970, s. 23-42.

¹⁸ BULTMANN, Rudolf. *Theologie des Neuen Testaments*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1977, s. 427-445. ISBN 3-16-138411-3.

¹⁹ SOUČEK. Teologické a exegetické studie, s. 53-54. DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 248-296.

²⁰ S. E. Porter člení bádání na **Old** nebo **First Quest** (1778-1906), kam patří např. H. S. Reimarus, kterým vše začíná, dále D. F. Strauss, E. Renan, M. Kähler, B. Weiss, J. Weiss, A. Harnack, A. Schweitzer, W. Wrede, W. Sanday a W. Bousset. Přelomovou postavou je A. Schweitzer, který otevírá éru **No Quest** (1906-1953). Do ní patří A. T. Robertson, H. F. Soden, A. Schlatter, J. Klausner, R. Bultmann, M.-J. Lagrange, K. L. Schmidt, T. W. Manson, F. C. Burkitt, C. H. Dodd, R. H. Lightfoot, J. Jeremias, M. Dibelius, W. Manson, G. S. Duncan, A. M.

historického Ježíše“ dne 20.10.1953 při zasedání „starých Marburčanů“ v Marburku a následně v Göttingen při své profesorské inauguraci.²¹ Hlavním Bultmannovým problémem byla otázka, jak se z Ježíše zvěstovatele (dějinného Ježíše) stává zvěstovaný (Kristus jako obsah víry). Právě na tento problém se Käsemann dívá nově a Bultmannovu radikální pozici (historického Ježíše nelze skutečně vypátrat a otázka po historickém Ježíši je svým způsobem nepodstatná, neboť nemá pro víru význam) reviduje. Dle Käsemanna nelze k této problematice přistoupit z pozice historického pojmu *bruta facta*, ale jedině z pozice navazujícího spojení a napětí mezi Ježíšovými kázáními a kázáním jeho církve. Poselství Ježíšovo je nutné konfrontovat s kérygmatem církve. Je tedy propojeno Ježíšovo zvěstování slovem a evangelijní tradování jeho řeči (méně pak jeho zvěstování činem a jeho utrpení). Pojítkem se stává srovnatelný jev kázání či zvěstování, který spojuje na jedné straně Ježíše, na druhé ranou církev. Ježíšovo zvěstování a zvěstování rané církve s jejím kérygmatem nemůže být v přímém rozporu, musí zde být kontinuita. Kérygma učedníků bylo dříve interpretováno existenciálně a chápáno jako výzva k rozhodnutí se „pro Ježíše“, což se přímo dotýká posluchačů. Nekladla se otázka po tom, co Ježíš říkal a učil, nýbrž jaké existenciální sebepochopení se projevuje v jeho slovu a jednání. Avšak takovéto pohlížení na Ježíše poněkud zarovnává jeho exkluzivitu a takovýto nárok je možné sledovat u všech proroků. Otázky soteriologie, eschatologie, christologie se stávají méně důležité a leží ve stínu jednoznačnosti kérygmatu a existenciální výzvy. Ztrácí se zde otevřenost k uchopení „historického Ježíše“. Právě liberální teologové našli rozdíl mezi Ježíšem historie a Kristem víry hlášeným církví. Bultmann reagoval na základě povahy novozákonních materiálů rezignací na „historického Ježíše“, ale Käsemann vychází z toho, že Ježíš jako Pán církve nemůže být nahlížen toliko jako „mytologická bytost“, bez spojitosti se svou pozemskou či dějinnou existencí. Na druhé straně pouze historie sama o sobě nemá pro věřícího význam, neboť pouhý historický a nepochopený fakt není prostředníkem víry. Historie musí být předávána dále a vysvětlována, což ji dělá přístupnou a smysluplnou, neboť důležitý je význam událostí pro nás. Pouhá reportáž o událostech nemůže posloužit jako základ víry a ani mimořádné či zvláštní události samy o sobě nebo bez kontextu nejsou informacemi vzbuzujícími víru a zůstávají jen kuriozitami. Stěžejní je význam faktů, ten udržuje kontinuitu mezi minulostí a přítomností, čehož si rané křesťanství bylo bezesporu vědomo. Tak, jako zaznamenali raní křesťané události spjaté s Ježíšem, včetně své interpretace faktů, tak je i dnes nutné, kvůli srozumitelnosti a předání faktů dále, interpretovat, což je ale i jistý způsob adaptace. (Proto Nový zákon obsahuje historii „pouze“ ve formě kérygmatu - proklamace Ježíš jako Krista.) Přesto nelze říci, že raní křesťané neměli na historii zájem, naopak. Kérygma mělo historický základ, ale Ježíš vyobrazený Novým zákonem není vyobrazen s důrazem na to, jak sám historicky vypadal, ani jako paradigmaticky izolovaný jedinec, ale jako Pán komunity, která v něj věří. K interpretaci historického Ježíše je proto nutné přikročit, nelze setrvávat v Bultmannově rezignaci na toto téma, avšak nelze se ani vracet a činit to způsobem, jak to praktikovali liberální teologové,

Hunter, V. Taylor, E. J. Goodspeed a další. Přelomovou postavou je E. Käsemann, který otvírá **New** nebo **Second Quest** (1953-1988). Zde je možné zařadit N. Dahla, G. Bornkamma, W. Grundmanna, E. Stauffera, M. Enslina, O. Betze, N. Perrina, C. K. Barretta, D. Flussera, E. Schweizera, H. Brauna, H. C. Keeho, G. Vermese, G. Auléna, E. Schillebeeckxe, W. Kaspera, L. Goppelta, I. H. Marshalla, E. P. Sanderse, J. H. Charlesworthse. Zlom přináší bádání N. T. Wrighta a začíná s ním **Third Quest** (zhruba od r. 1988 dále), kam náleží P. Stuhlmacher, I. M. Zeitlin, G. Theissen, J. P. Meir, M. De Jonge, J. D. Crossan, M. J. Borg, C. A. Evans, B. Witherington, N. T. Wright, L. T. Johnson, H. Schwarz, P. Pokorný a jiní. Viz PORTER, Stanley E. *The Criteria for Authenticity in Historical-Jesus Research*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000, s. 60-62. ISBN 1 84127 089 X.

²¹ KÄSEMANN, Ernst. Das Problem des historischen Jesus. ZTK 51, r. 1954, s. 125-153. Anglicky: The Problem of the Historical Jesus. Translated Montague, W. J. In: *Studies in Biblical Theology* 41. London: SCM Press, 1964, s. 15-47. Podstatu problému stručně a přehledně přibližuje SCHWEIZER, Eduard. *Jesus the Parable of God. What Do We Really Know About Jesus?* Allison Park: Pickwick Publications, 1994, s. 3-10, 20-23. ISBN 1-55635-025-2.

otcové tohoto tázání.²² Ani Ježíšův život není portrétován v historických termínech, jež by byly aplikovatelné na jiné lidské bytosti. Je podán formou série „mocných činů“, v nichž se zračí Boží zjevení.²³ (Dle Troeltschovy metodiky by zde nebyla analogie mezi Ježíšovým životem a životy jiných lidských bytostí.) Proto Käsemann pracuje s kritériem „dvojí nepodobnosti“, jež je ovlivněno školou dějin formy a má napomoci v hodnocení historické spolehlivosti synoptických evangelií. Jeho podstata je v tom, že materiál přisouzený Ježíši je porovnáván proti horizontu judaismu, ale i proti horizontu raného křesťanství. V čem se od nich odlišuje, v tom je nejspíše autentický a reprezentuje Ježíše samého.²⁴ Z aplikace tohoto kritéria je jasně patrné, že evangelijní materiál byl modifikován tradicí, což platí i o samotné raně křesťanské komunitě. Zároveň je zřetelné, že postava Ježíše uniká kategoriím psychologickým, obecně historickým, ale i komparativně religionistickým.

Odbočka v rámci „druhé fáze“

Vlastní cestou v této generaci kráčel **Joachim Jeremias** (1900-1979), který s Käsemannem nesouhlasí v otázce uplatňování kritéria dvojí nepodobnosti a Ježíše zasazuje do prostředí judaismu. Zároveň zastává názor, že některé hodnověrné informace o Ježíši mohou být nalezeny i v novozákonní tradici, která je již ovlivněna raně křesťanským svědectvím o Ježíši jako Kristu. Jeremias požaduje výhradní závislost křesťanské víry na historickém bádání, což Käsemann hodnotí jako riskantní přístup, jako určitý návrat k liberalismu, k tomu, co již kritizoval Schweitzer a cestu proti proudu Nového zákona, neboť historické studium samo nemůže ospravedlnit křesťanskou víru.²⁵ Pokoušet se psát „život Ježíše“ je pro Käsemanna nepřijatelné. Pouze historie nemůže opatřit základy pro náboženská prohlášení. Käsemann doceňuje raně křesťanské kerygma, které je založeno v událostech Ježíšova života a práci. Tím se vymezuje zároveň i proti R. Bultmannovi, neboť není možné akceptovat radikální antitetický vztah mezi pozemským Ježíšem a vírou rané církve.²⁶ V srdci Käsemannovy teologie leží teologie kříže a vyjádření novozákonního kerygmatu, kde si pomáhá i M. Kählerem - bez kříže není žádná christologie a v christologii není žádný samostatný rys, který nemůže být nalezen v ospravedlnění v kříži.²⁷

²² KÄSEMANN. *The Problem of the Historical Jesus*, s. 20-26, zvl. 23. Také: PEARSON, Birger A. *The Gospel According to the Jesus Seminar*. In: <http://www.veritas-ucsb.org/library/pearson/seminar/js2.html>. Str. 2-6 zvl. 2.

²³ DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 302.

²⁴ KÄSEMANN. *The Problem of the Historical Jesus*, s. 30-37, zvl. 37. Theissen a Winterová věnují tomuto kritériu 171 stran své práce. Viz THEISSEN, Gerd; WINTER, Dagmar. *The Quest for the Plausible Jesus*. London: Westminster John Knox Press, 2002, s. 24, 278-279. ISBN 0-664-22537-3. Důležitý je i přínos Nilse A. Dahla, který se k otázce historického Ježíše a kritéria dvojí nepodobnosti vyjádřil v r. 1955. „The historical Jesus is to be found at the crossroads where Christianity and Judaism began separating from each other, although it only became gradually clear that the paths parted in such a way that Christianity appeared as a new religion alongside Judaism.“ ... „This radical criticism and its results may not be dogmatized, but must rather be regarded as one necessary heuristic principle among others. Whatever is discovered in this way is only a critically assured minimum.“ DAHL, Nils A. *The Problem of the Historical Jesus*. In: BRAATEN, Carl E.; HARRISVILLE, Roy A. (ed.). *Kerygma and History: A Symposium on the Theology of Rudolf Bultmann*. Nashville: Abingdon Press, 1962, s. 138-171, zvl. 154, 156. ASIN: B 000GABLPW. Také THEISSEN, WINTER. *The Quest for the Plausible Jesus*, s. 279. PORTER. *The Criteria for Authenticity in Historical-Jesus Research*, s. 31-32, 47-51.

²⁵ DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 309-310.

²⁶ DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 311.

²⁷ KÄSEMANN, Ernst. *Paulinische Perspektiven*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1969, s. 198-201. KÄSEMANN, Ernst. *Der Ruf der Freiheit*. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1968, s. 88-99, 114-134. Vysoce si Käsemann cení církve, ta je pro něj nástrojem vzkříšeného Pána.

Käsemann také oponoval „realizované eschatologii“ C. H. Dodda a předpokládá, že Ježíš hovořil o budoucím království Božím. Svými stanovisky je i protipólem třetí vlny tázání (*third quest*) po historickém Ježíši, neboť Ježíš by dle něj rozhodně nevystupoval jako „morální učitel“. Ježíši nešlo o hlásání obecných morálních nebo náboženských pravd, ale byl hlasatelem království, které se přiblížilo člověku v milosti a s určitými požadavky.²⁸

Käsemann otevřel éru tázání po historickém Ježíši, která trvala až do konce 80. let minulého století.²⁹ Jeho polemiky s R. Bultmannem, J. Jeremiasem, C. H. Doddem, K. Barthem, ale i A. Schlatterem ukazují na význam jeho osobnosti, ale i aktuálnost jeho tezí. S Bultmannem a dialektickou teologií je spjat více, než si zřejmě sám přál. Přesto nezůstává v jejím vleku, a jeho originalita nachází ozvuky v církvi i ve světě mimo ni, v jeho občanských aktivitách. Také překonání stanovisek F. Ch. Baura či R. Bultmanna, od 60. let pak prioritní důrazy na ospravedlnění jako cestu k Pavlově teologii, jež má sílu překonat starý věk a dává vznik novému řádu,³⁰ z něj činí v 50. - 70. letech minulého století jednu z vůdčích postav světové teologické scény.

Rozsáhlé vzájemné polemiky svědčí o tom, že teologická scéna je ještě dobře mapovatelná a je možné obsáhnout prakticky všechny významné badatele a jejich díla. Ve třetí vlně tázání po historickém Ježíši a v době postmoderny to již možné není. Množství exegetických metod, odlišná předporozumění badatelů, nárůst univerzitních pracovišť a badatelských týmů, záplava odborných studií a rychle se měnící svět vedou k přísné specializaci odborníků a nemožnosti obsáhnout celou oblast novozákonního zkoumání. V osmdesátých letech minulého století se tak bezesporu s generací Bultmannových žáků a jejich vrstevníků uzavírá další epocha novozákonního bádání.

Dílčí závěr:

Jak je patrné, metodologický přelom v rámci liberálního bádání byl značný. V čase, kdy byla eschatologie považována za „dobový obal“ stěžejních etických výpovědí evangelia, se odvážily dvě významné osobnosti pohlédnout na evangelijní texty jinak a započít metodologicky zcela odlišný podnik. Po počáteční kritice se pohled J. Weisse a A. Schweitzera uchytil a vyvolával výraznou odezvu okolí, ač se řada badatelů nepřikláněla výhradně těmto stanoviskům a byla ovlivněna liberálním tázáním předchozího období (R. Bultmann). A. Schweitzer podrobil ve své práci *The Quest of the Historical Jesus* (repr. např. Jovian Press 2018) kritice prakticky všechny své současníky, čímž získal řadu nesympatizantů, avšak jeho postoj se udržel prakticky až do dnešních dnů, ač byl systematicky vyvracen badateli spjatými s *Jesus Seminar*. Obě fáze, *First Quest* i *Second Quest*, včetně Bultmannovy osobnosti – *Zero Quest* –, směřovaly své osobnosti jednak do badatelského prostředí, ale zároveň měly své odezvy v církevním kontextu. To se o třetí fázi bádání říci nedá, ta se již týká světa vědy, konferencí SNTS, SBL, EABS, vymezování se evangelikálního křesťanství vůči kritickým postojům, ale svět církve zasahují jen popularizační práce M. Borga, J. D. Crossana a P. Fredriksen. Kromě Velké Británie však profilování Ježíše jako „neapokalyptika“ nebylo v Evropě příliš populární a zejména díky německému bádání byl Ježíš stále viděn jako postava spjatá s eschatologickým a apokalyptickým horizontem.

²⁸ KÄSEMANN. The Problem of the Historical Jesus, s. 43-47. DAWES. *The Historical Jesus Question*, s. 305.

²⁹ S. E. Porter vidí tuto epochu v letech 1953-1988. PORTER. *The Criteria for Authenticity in Historical-Jesus Research*, s. 47, 63.

³⁰ KÄSEMANN. *Der Ruf der Freiheit*, s. 54-77.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Inovace předmětu *Teologie Nového zákona*

Zvýšení kvality vzdělávání na UK a jeho relevance pro potřeby trhu práce

CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_015/0002362